

K

Kritika v diskusi

Každý v sobě má malou „Amerikánu“

Sylva Ficová — Pavel Kořínek — Eva Klíčová

**Afrika. Beyoncé. Běloši. Bio. Blog.
BMW. Británie. Černoši. Feminismus.
Globalizace. Graham Green:
Jádro věci. Idealizace. Identita.
Korektnost. Liberalismus. Migrace.
(Post)kolonialismus. Obama. Privilegia.
Rasismus. Relaxér. Sociální stereotypy.
The Cosby Show. USA. Veganství. Vlasy.
Židi. Nigerijka Chimamanda Ngozi
Adichieová dokáže ke všemu něco
podstatného sdělit, aniž by vlastně
opustila realistické psaní a velkou
milostnou zápletku. *Amerikána* je prostě
velký román o současném světě. I o nás.**

Pavle, souhlasíš s kritikou, nebo bys měl i nějaký předpoklad?

PK: S kritikou v naprosté většině věcí souzním. Osobně jsem možná chvílemi pochyboval, je-li třeba nakonec v kompozici román úplně úspěšný v tom, co si vytyčuje (třeba celé rámování do „sezení ve vlasovém salonu“), souhlasím však, že se jedná o velice podařenou, výjimečně zvládnutou a důležitou knihu.

Zajímavé mi přišlo poměrně časté komentování moderní literatury hlavní hrdinkou Ifemelu. Občas jsou to velmi programatické teze: „Ifemelu si otevřela knížku, *Třtinu* od Jeana Toomera, a proletěla několik stránek. Už nějakou dobu měla v plánu si ji přečíst a říkala si, že ji asi bude bavit — Blainovi se totiž nelíbila. Označil ji za „cenný počin“. Řekl to tím jemně shovívavým tónem, kterým mluvil, když probírali romány, jako by si byl jistý, že Ifemelu časem přijde k rozumu a uzná, že romány, které má rád Blaine — romány od mladých či relativně mladých autorů napěchované věcmi, fascinující, ohromující almanachy značek, hudby, komiksů a ikon, kde není místo na emoce, plně vět, které si jedna jak druhá stylově uvědomují vlastní stylovost —, jsou kvalitnější.“ Ifemelu se nejprve vyznává z četby žánrových románů (přisáhá na detektivky Hadleyho Chase), aby postupně „nacházela jiné knihy“.

Tu literární reflexi jsem chápala opravdu programově, jako zřikání se „vystajlované“ literatury. Autorka sama naopak píše přímočaře, nelibuje si ani ve složitých kulturních narážkách (paradoxně) — nepotřebuje žádný literární dekor, protože popisuje skutečné problémy a chce, aby jí bylo rozuměno. I to je součástí jejího globálního úspěchu.

SF: Hlavně mám pocit, že se autorka takto navází do povýšenosti, která logicky postihuje i černošské intelektuály (Blaine), podle kterých člověk není dostatečně vzdělán, nepřijal-li takzvaný *kánon*, do kterého ovšem nemohl moc mluvit. Celkově mi ta literární linka nepřišla výrazná, proto ani neruší českého čtenáře, který ze zmiňovaných děl zná minimum.

PK: Přišlo mi ale paradoxní, že se třeba v této pasáži Ifemelu (a neměli bychom ji jistě plně ztotožňovat s autorkou) tak trochu vymezuje proti literatuře, která by — podle oné charakteristiky — odpovídala té větvi globálního angloamerického (respektive anglicky psaného) románu, do níž sama tak trochu přináleží.

Asi částečně ano, ale zároveň ten globální styl je součástí Adichieové antisnobského tažení proti ultimativnímu dobru liberálů, které je tak efektní: všechno to udržitelné bio veganství, nošení obnošeného oblečení (které si může společensky dovolit opět jen privilegovaní), ale i zmínka o popotávce bílých vzdělaných a bohatých liberálů po nedostatkových černošských přátelích a podobně.

PK: Mimochodem, zaujala mne v kritice zmínka o jisté překladové nivelizaci odstínění jazykových rovin.

SF: Bezpříznakový je (alespoň v originálu) jazyk těch čím dál častějších textů z Ifemelina blogu; jinak se v románu objevuje hojnost afro-angličtiny, něco britské angličtiny a nemálo vulgarismů. Proto mi překlad přijde trochu krotký, byť věcně správný.

Jestli tomu rozumím správně, originál je jazykově odstíněnější? Co ale může překladatel dělat? Převést afro-angličtinu do moravštiny? (Pozn.: vtip.)

PK: U takového textu je třeba dvakrát přemýšlet, aby zvolená jazyková stylizace nebyla vlastně stereotypizací, a nešla tak proti dílu samému. Obecně vzato by ale jistě trochu odstíněné rejstříky použít šlo: v míře nespisovnosti, slovosledu a tak dále. Zároveň mě ale překlad nerušil, přišel mi podařený, text nesršel anglicismy.

SF: Určitě, český čtenář myslím nijak nestrádá a představu o díle bude mít víceméně správnou, byť ne tak barevnou.

Zrovna v té rámcové „povídce“ z kadeřnického salonu je lámaná angličtina zachována. Ale ještě k té programovosti a stylu, je

Amerikána v kontextu současné světové literatury napsána nějak výrazně vstřícněji?

PK: Obzvláště vstřícně myslím ne, nenabízí, což je samozřejmě dobře, jednoduše předžvýkané pravdy: spíše upozorňuje na rozpory. Přiznám se ale, že pro mě osobně nebylo to téma „kontra-elitářství“ tak zásadní. Důležitější se mi jeví linie identity, jež je pod vlivem jiných prostředí a jiných kontextů vystavována nutnosti (re)definovat sebe sama. Zvláště zajímavé byly v tomto třeba diskuse o rozdílech mezi „africkými“ a „americkými“ černochoy, Ifemelino podivené nazírání americké situace a její konfrontace s americkým prostředím a jeho historickou zátěží.

Na Goodreads lze k Amerikáně najít i dost vyhrcované komentáře, například, že je to rasistický román, že autorka vidí černobíle, a proč se tedy cpe do Spojených států amerických, když je tam „všechno špatné“, a podobně.

SF: Taky myslím, že nejdůležitějším tématem je tu identita, konkrétně identita takzvaných černochoů — v Americe je najednou černý i ten, kdo v Africe není černý dost. Trefně mi přijde i to tepání do politické korektnosti (viz Kimberley, která pro jistotu černošské ženy popisuje bez výjimky jako „půvabné“), která je, chápeme-li korektností obyčejnou slušnost, sice nezbytná, ale pro hodně lidí ve Spojených státech spíš zástěrkou pro nedostatek empatie nebo schopnosti zajímat se o jiné, než jsem já. V tomto jistě Spojené státy jako ty špatné vyjít musely. Na Nigérii ovšem autorka kritizuje zase jiné věci: korupci, podřízenost (a kupování si) žen, politickou nestabilitu, přizpůsobování se bílé kultuře a podobně. Ani na své rodné zemi nenechá nit suchou. Otázkou zůstává, jak by ji líčila, kdyby hlavní postavou nebyla středostavovská žena s univerzitním vzděláním, ale například chudá opuštěná matka s několika dětmi. Ostatně ten nedostatek sociální noty v románu se Adichieové vyčítá často.

PK: Navíc Amerika je tu ta země, do níž se přichází s představami, které nejsou realistické — ostatně to je

téma, které se například v britské literatuře (a o příchovu do Británie) vrací opakovaně (u Timothyho Mo nebo Sunjeeva Sahoty). Ifemelino vidění Spojených států je jistě formováno i touhle souvislostí, ostatně po návratu do Nigérie nezapadne ani tam, protože je zase změněna americkou zkušeností. To je ta „Amerikána“, ta zkušenost ztráty domova, která paradoxně naplno dolehne až ve chvíli, kdy se domů vrátíme. Navíc kdykoli se nějaký román rasismu věnuje, vždy se podobný hlas ozve. A Goodreads či obecně podobný typ sítí je k takovým reakcím ideální Petriho miskou.

Román fascinuje i tím, s jakou bezvýhodností odkrývá hlubší „kultivovaný“ rasismus liberálů, pro něž jsou ty „bohaté kultury“, o něž se tak zajímají, „neznámou pestrobarevnou rezervací pestrobarevných lidí“. A v tom je opravdu něco stále koloniálního — jak píše Adichieová o jedné z postav: „Norsko by za ‚bohatou kulturu‘ nepovažovala.“ Na šikmou plochu ztráty identity se tu dostává každý, kdo vycestuje za štěstím tam, kde to však najednou ničím nepřipomíná oblíbenou „The Cosby Show“. Autorka několikrát také naráží na historickou oprávněnost toho, že Nigerijec chce žít v Londýně, Spojených státech a podobně. Přináší ten román nějaký jiný nebo trochu jiný pohled na migraci? SF: Otázky migrace se dotýká osud Obinzeho, který se do Ameriky nedostane kvůli opatřením po 11. září a který je v Británii svědkem mediální kampaně proti imigrantům. Kromě identity je tu ale dalším velkým tématem idealizace. Idealizace Spojených států amerických / Británie jako zemí velkých možností, které jsou však pro nebielé občany a přistěhovalce poněkud omezené, a naopak idealizace Afriky, na kterou třeba ženy v salonu vzpomínají jako na bájnou domovinu. Pokud jde o domnělý liberalismus, autorka ho kritizuje rovněž u amerických a britských černochů, kteří v touze přizpůsobit se zapomínají na svou kulturu a jazyk či přízvuk, osvojují si zájmy a postoje, které jim nejsou vlastní. Celkově román vyznívá

depresivně. Říká totiž, že člověk vlastně nemůže patřit do společnosti, která ho nepřijímá a která nechce znát jeho jinou zkušenost.

PK: Tak alespoň ta love story má určitou naději, ne?

SF: Rozhodně! Ale zrovna v případě mezirasové lásky vidíme, že to moc dobře nedopadá.

Ano, je to depresivně realistický román, ale zároveň je to feministická pohádka (?), která jde proti mnoha stereotypům. Ifemelu je nejen téměř vyšší než její „princ“, ale dokonce přibere na váze (!), málem se stane prostitutkou, je drzá a nakonec už má i „nejvyšší čas“. Princ se zase v mezičase ožení s jinou: krásnější a submisivnější. Nabourává to stereotyp populární kultury, že černoška je ta silná a nekonvenční, ale lásku najde křehká běloška. Zde je naopak hrdinka „troublemaker“. Na druhou stranu ano — výtah nahoru zde stále vede přes privilegované muže. PK: Už v *Amerikáně* lze nacházet zárodky pozdějších autorčiných textů, které jsou v tomto explicitnější. Ta cesta přes privilegované muže se zajímavě zrcadlí v Obinzeho příběhu, v jeho snaze se do Británie „příženit“. Pokud bych měl následovat ten nastolený příměr, z Ifemelu se ta sebevědomá (ne úplně princezna) stává až vlivem americké zkušenosti, v Nigérii to zase tolik přítomné není, ne?

Možná ne, ale co se tam objevuje — a opět je to věc identity a sebepřijetí —, je silná kritika komerčního ideálu krásy vytáhlou, až vyhublou běloškou. Silnou metaforou všeho (rasy, genderu i postavení) jsou tu pak (rovné) vlasy, tedy nakonec i to rámování příběhu sezením v salonu, kde se zaplétají tradiční copánky. Navází se i do Beyoncé (která mimochodem v písni „Flawless“ používá část projevu Adichieové „We Should All Be Feminist“), hrdinka si ublíží relaxérem — kvůli tomu, aby dostala kancelářskou

práci — člověku připomene, že většina černošských celebrit natažené vlasy má. Včetně Naomi Campbell, pod jejímž dokonale vyžehleným účesem novináři objevili masivní lysiny. Relaxér, tedy přípravek na narovnání drobných afrických kudrlinek, tu tvoří západní analogii obřízky. Je to procedura, která alespoň symbolicky „divošské“ ženy „civilizuje“.

SF: Nejen to, román zároveň táhnou silné ženské postavy: Obinzeho matka — univerzitní profesorka, tetička Uju, která taky nedbá moc na konvence, i samotná Ifemelu. Muži jsou tu často líčeni jako slabí, až dětinští — k dětem je přirovnávají svorně černošské i bělošské ženy. Přesto je v Americe i Nigérii muž stále ten, kdo poučuje, rozhoduje a určuje pravidla (i literární kánon). I Obinze je vlastně prototypem takového privilegovaného slabocha: nakonec má sice všechno, co jako muž má mít (peníze, dům, drahé auto, krásnou ženu, dítě), ovšem ničeho z toho nedosáhl vlastní snahou, ke všemu se jen přichomýtl. Ne náhodou jej nakonec Ifemelu nazve „slabochem“.

PK: Určitě je to text psaný „z feministické pozice“, ale primárně je o něčem jiném. Obinze je pro Ifemelu sice nakonec „slaboch“ (tedy milovaný slaboch), ale zároveň je to pro autorku trochu problematická postava. Jeho pasáže působí nahozeněji, jako by jim bylo poskytnuto méně péče a prostoru. Skoro jako kdyby byly navíc.

Ano, i mě zaplavilo mírné zklamání, když Ifemelin příběh začaly narušovat Obinzeho kapitoly. Přese všechno, co mě vždy na prózách napsaných řekněme ve stopě realistického románu — tedy se všemi jejich popisy a citlivostí pro detaily, které prozrazují tolik (kulturního, rasového, sociálního) — vřdycky vlastně ohromí, je možnost identifikace s postavami, místem, situací. Výsledná plastičnost, situovanost takto napsaných příběhů, zaručuje jejich nadčasovost, ať se odehrávají kdykoli a kdekoli. Proto tu Nigérie může připomínat Česko: zkorumpovanou politickou moc,

To je ta „Amerikána“, ta zkušenost ztráty domova, která paradoxně naplno dolehne až ve chvíli, kdy se domů vrátíme

Pavel Kořínek
literární vědec, zaměřuje se na populární kulturu a komiks

zchudlé školství, mix obdivu i komplexu ve vztahu k Západu. Stejně jako Nigerijky, i Češky sledují finančně nedostupné trendy a také tu občas nějaký „Amerikánek“ komolí mateřštinu. Jen ta ropa nám chybí, ale zase šikovně „dojíme“ Evropskou unii. Vlastně lze v tomto smyslu i aktualizovat přirovnání pražského jara k Biaře od Louise Aragona. Kolonialismus a postkomunismus mají prostě něco společného. Na rozdíl od Nigérie ale zároveň nemáme světové autory (vím, Nigerijců je trochu víc). Chápu, že nemáme nějaké velké multikulturní romány, ale proč nemáme sociální a feministické, to mi jasné není. Jsme zamrzlí někde v dáli za globálním diskursem.
PK: Většina českých prozaiků a prozaiček prostě nechce moc psát o současnosti a společnosti, ale spíš o egu. Sociální román s agendou,

Otázkou zůstává, jak by autorka líčila Nigérii, kdyby hlavní postavou nebyla středo-stavovská žena s univerzitním vzděláním, ale například chudá opuštěná matka s několika dětmi

Sylva Ficová
překladatelka

to je něco, co má stále příděch něčeho překonaného. A feminismus (respektive jeho karikatura) má takový obraz u velké části populace, spisovatele nevyjímaje. Ostatně je to jeden z důvodů, proč mám tolik rád současný britský román: na rozdíl od českého se nebojí panoramatických výpovědí o světě, nemá pocit, že aktuálností znesvěcuje étos umění. Často provokuje, ale na rozdíl od větší části české prózy nenudí literární drobenkou přepjatého a nezvládnutého artistního stylu a banálního obsahu.

SF: Je u nás vůbec možné psát o současnosti jinak než ironicky, parodicky

Relaxér, tedy přípravek na narovnání drobných afrických kudrlinek, tu tvoří západní analogii obřízky

Eva Klíčová
redaktorka *Hosta*

nebo v rádobu univerzálních alegorií? Je český román natolik výjimečný, že nemusí reflektovat jiné literatury? Pokud ano, tak čím? Popravdě nevím.

Taky nevím. Nicméně Asociace spisovatelů má autorům tu prestiž nějak zařídit — aniž by se museli nějak umazat psaním o společnosti. Prostě takové střeoevropské administrativní řešení.

SF: Ano, možná je sprosté slovo i ta *angažovanost*.

Ti, co se ji tu pokusili vzkřísit, si totiž vystačili s „Kalouskem“. Angažovanost se tu chápe jako nadávání na politiky. A když *Amerikánu* srovnáme s tematicky blízkou *Únavou materiálu* Marka Šindelky, tak je smutné, že se tím Šindelkou vůbec tak vážně zabýváme.

PK: To je to: jak je v českém prostředí taková Sahara, jeví se pak i *Jezero* nebo *Únava materiálu* jako kdovíjaké události. ●